

Justis- og beredskapsdepartementet
Postboks 8005 Dep
0030 Oslo

Deres referanse

Vår referanse (bes oppgitt ved svar)
13/00882-2/CBR

Dato

24. september 2013

Høringsuttalelse - NOU 2013:9 Ett politi - rustet til å møte fremtidens utfordringer

Det vises til departementets høringsbrev av 21. juni 2013.

Innledningsvis skal det bemerkes at Datatilsynet hadde ønsket en utredning som i større grad vurderte politiets rolle i samfunnet på et mer prinsipielt og overordnet nivå. I en rettsstat er det helt nødvendig at samfunnet har et bevisst og aktivt forhold til hvilke forventninger det har til politiet, og til hvilke fullmakter politiet utstyres med.

Det kan være flere grunner til at politiet ikke klarer å innfri de forventningene samfunnet har. Organisering og ressursforvaltning innad i politiet er selvsagt høyst relevant i den forbindelse. Datatilsynet antar imidlertid at noe av gapet mellom samfunnets forventninger og politiets innfrielse kan tilskrives at forventningene i befolkningen er uforholdsmessige og urealistiske. Vi må erkjenne at det er umulig å etablere et samfunn uten kriminalitet, og at vi i jakten på et slikt samfunn vil måtte ta i bruk virkemidler som er i strid med grunnleggende prinsipper for en demokratisk rettsstat.

I forlengelsen av dette er det etter Datatilsynets vurdering betimelig å stille spørsmål ved om samfunnet i for stor grad møter sine utfordringer gjennom stadig økt kriminalisering av forhold som tidligere har vært straffrie. Uten at politiet samtidig tilføres nødvendige ressurser vil kriminalisering fremstå å være symbolpolitikk, hvilket kan føre til svekket respekt for lovverket og for politiet.

Et politi som innfrir rimelige forventninger er etter Datatilsynets vurdering en helt nødvendig forutsetning for et velfungerende samfunn. Når forventningene ikke innfris vil det erfaringsmessig vokse frem tiltak som har til hensikt å kompensere for det som oppleves som en mangel. Disse tiltakene utfordrer både sentrale personvern hensyn og de alminnelige rettssikkerhetsgarantiene.

I de senere årene har vi sett en sterk vekst i det som kan kalles privat etterforskningsvirksomhet. Som eksempel nevnes forsikringsbransjens såkalte utredningsvirksomhet. Bransjen rekrutterer personer med politifaglig utdanning og erfaring,

til å utføre oppgaver som i omfang og metoder beveger seg langt inn i det som tradisjonelt er å anse som politiarbeid: spaning, avhør, konfrontasjon mv. Formålet er å avsløre forsikringssvindel, eller forsøk på slik svindel.

I forbindelse med Datatilsynets kontroll med forsikringssselskapet Gjensidige¹ uttaler selskapet følgende om utredningsvirksomheten: «Forsikringssselskapene gjør i disse sakene en viktig samfunnsoppgave som politiet ikke har ressurser til å gjennomføre».

Også sikkerhetsbransjen er i sterk vekst. Ifølge tall som Aftenposten nylig la frem² finnes det i dag flere vektere enn polititjenestemenn i Norge. I tillegg til tradisjonelle vektertjenester tilbyr disse i stadig større grad tjenester som bærer preg av å være ren politietterforskning. I forbindelse med Datatilsynets kontroll av AS Skan-Kontroll³ uttalte politiinspektør Odd Skei Kostvedt i politiets aksjon Grenseløs følgende⁴:

«Skan-Kontroll henter opplysninger fra et nettverk som strekker seg over hele Norge. De gjør en uvurderlig jobb som bidrar til at vi blir istand til å drive den kampen vi gjør mot mobile vinningskriminelle. Hele samfunnet er tjent med den innsamling, systematisering og analysering Skan-Kontroll bistår med. De dokumenterer straffbare forhold».

«Vår ressursituasjon hindrer skikkelig oppfølging. Derfor er analysejobben fra AS Skan-Kontrolls side avgjørende i den forstand at de leverer oss «ferdige pakker» med bevismateriell. Dette kan vi nærmest gå rett til domstolen med».

Det er lett å forstå de private selskapenes frustrasjon over manglende oppfølging fra politiet, når man står overfor tilfeller hvor det er grunn til å mistenke forsikringsbedrageri eller annen kriminalitet. Det er også lett å forstå at politiets egne tjenestemenn er frustrert over en slik situasjon, og derfor ønsker de private aktørenes innsats velkommen. Det at selskapene på eget initiativ gjennomfører etterforskning, eller engasjerer profesjonelle til å gjøre denne jobben, er etter Datatilsynets vurdering en svært dårlig løsning. Dette gjelder særlig når etterforskningen retter seg mot enkeltpersoner, som beskrevet over.

Det vises til at straffeprosessloven ikke får anvendelse på forholdet mellom selskapet og den som er gjenstand for etterforskningen. Det medfører at etterforskningen lett får et ensidig fokus, at forholdsmessighetsvurderingene som bør gjøres underveis blir ubalanserte, at den som er under etterforskning normalt ikke får informasjon om etterforskningen før den er sluttført, og at etterforskningen gjennomføres av personer som mangler politifaglig utdannelse, og derved kan ha dårlig kvalitet. Allikevel blir de bevisene som fremskaffes gjennom slik utredning erfaringsmessig lagt til grunn i forbindelse med politiets og domstolens senere håndtering av straffesakene.

Datatilsynet erfarer at også det offentlige iverksetter tiltak for å kompensere for manglende ressurser i politiet. Offentlige myndigheter gis stadig flere og videre fullmakter til å iverksette

---

¹ Datatilsynets sak nr 13/00328

² 2. september 2013

³ Datatilsynets sak nr 13/00330

⁴ Aktuell sikkerhet, 4. september.2013

inngrepene tiltak mot den enkelte borger, for å kontrollere hvorvidt det foreligger for eksempel skatteunndragelser, trygdesvindler og toll- og avgiftsunndragelser. Datatilsynet anerkjenner at det etableres offentlige tilsyns- og kontrollmyndigheter, men vil peke på at rettssikkerhetshensyn gjør seg særlig gjeldende når det iverksettes kontrolltiltak mot enkeltpersoner.

Under Datatilsynets kontroll med NAV Kontroll⁵ ble det fremholdt at politiet erfaringsmessig henla de sakene som ikke var ferdig etterforsket av NAV selv, og at dette var bakgrunnen for at deres kontrollvirksomhet hadde vokst betydelig i de siste ti årene. Datatilsynets bekymring forsterkes av at de kontrollhjemlene som etableres for offentlige kontrollmyndigheter er svært vide og skjønnsmessige, at terskelen for å iverksette inngrepene tiltak legges lavt, at det gjøres vide unntak fra den enkeltes grunnleggende rett til informasjon, og at tiltakene gjennomføres av personell som ikke har særskilt faglig kompetanse.

Arbeidsminister Anniken Huitfeldt uttalelser til Aftenposten tidligere i år⁶, gir grunn til bekymring. Ministeren uttalte at de ansatte i trygdeetaten må kunne gå inn i private hjem, på jakt etter trygdesvindler. På spørsmål om det ikke er et for inngrepene tiltak viste ministeren til at Økokrim har anledning til ransaking i forbindelse med sin etterforskning. Det var derved uproblematisk å gi tilsvarende adgang til forvaltningen. Etter Datatilsynets oppfatning ville det ha vært bedre å styrke Økokrim, snarere enn å dele ut deres oppgaver til den øvrige forvaltningen.

Et annet eksempel er Finansdepartementet forslag fra februar 2013 om utvidede kontrollhjemler for Tollvesenet. Forslaget skulle gi etaten adgang til tradisjonell etterforskningsvirksomhet, som for eksempel spaning, sporing, skjult videofilmning og analyse- og underrettningsvirksomhet. Datatilsynet var blant de mange høringsinstansene som stilte seg negative til forslaget. Vi mener at tiltakene er uforholdsmessige, sett i lys av at borgeren ikke gis vern i henhold til straffeprosessloven, og at forvaltningsloven i dag ikke gir tilstrekkelige rettigheter til den kontrollerte.

Både offentlige og private virksomheter opplyser at deres etterforskning skjer i nært og godt samarbeid med politiet. Etter Datatilsynets vurdering oppstår det her en fare for sammenblanding av roller, og uklare rettslige rammer rundt de tiltakene den enkelte av oss utsettes for.

Datatilsynet ser på den beskrevne utviklingen som en trussel mot personvernet og den alminnelige rettssikkerhet. Vi ser det derfor som helt nødvendig at politiet settes i stand til å selv å løse sine oppgaver, samtidig som individets rettigheter respekteres.

Når det skal søkes løsninger på de ressursmessige utfordringene politiet står overfor, ses det som selvsagt at det ikke etableres tiltak som går på bekostning av de alminnelige rettssikkerhetsgarantier. Straffeprosesslovens prinsipper bør med andre ord ligge fast, selv om straffeprosessen er svært ressurskrevende. I forlengelsen av dette vil Datatilsynet advare mot

---

⁵ Datatilsynets sak nr 12/00116

⁶ Aftenposten 20. mars 2013

at det åpnes for samtykkebasert etterforskning. Det vises til vårt brev til justisdepartementet om såkalt DNA-screening⁷ (vedlagt).

Datatilsynet mener umiddelbart at ressursproblemene bør løses gjennom blant annet å fjerne de sivile oppgavene fra politiets oppgaveportefølje, som beskrevet i rapportens kapittel 11 – for eksempel passutstedelse. Det er etter vår vurdering ikke noe som tilsier at nettopp politiet bør løse disse oppgavene i fremtiden. I tillegg vil en slik arbeidsdeling minske risikoen for at det skjer en uheldig sammenblanding av roller og oppgaver innad i politiet.

Datatilsynet ser det som naturlig at ny teknologi tas i bruk for å effektivisere politiets arbeid. Det er imidlertid viktig å være oppmerksom på at ny teknologi kan medføre at politiets tiltak blir mer inngripende enn de ville ha vært med bruk av tradisjonelle hjelpemidler. For eksempel vil politiets analysevirksomhet basert på Big Data-teknologi medføre utstrakt behandling av overskuddsinformasjon. Det faktiske mulighetsrommet øker stadig, med nye hjelpemidler. Det er derfor viktig at samfunnet ikke overlater til den teknologiske utviklingen å sette grensene for politiets virksomhet. Det må fremdeles være lovgivers oppgave.

Datatilsynet minner for øvrig om at informasjonsteknologi også kan bidra til å fremme personvern hensyn, som for eksempel å sikre personopplysningers konfidensialitet, tilgjengelighet og integritet. Slike tiltak bør bygges inn i informasjonssystemene, på et så tidlig stadium som mulig.

Med vennlig hilsen

Bjørn Erik Thon
direktør

Cecilie Rønnevik
fagdirektør

Kopi: Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet,
v/Statsforvaltningsavdelingen,
Pb 8004 Dep, 0030 Oslo

Advokatforeningen
Juristenes Hus
Kristian Augusts gate 9
0164 Oslo

---

⁷ Datatilsynets sak nr 12/00119